
MAKOLDI
SZELLEMISÉG
EGY KORAI
FESTMÉNYEN

III.

HARANGOZÓ KATALIN

A látható világon túl

– Makoldi Sándor Halál Rómában című festménye a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményében

Makoldi Sándor Halál Rómában című festménye az egyetlen alkotás a művész életművéből, amely a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében található. A nonfiguratív, vastag festékrétegek felhordásával készült mű, alapszíne a rózsaszín, amelyen sárga és vörös színfoltok, valamint fekete vonalak láthatóak. A festményt az Új Magyar Képtár gyűjteménye számára vásárolták közvetlenül a művésztől 1974-ben. Az Új Magyar Képtár festészeti gyűjteményének egy része 1987-ben került a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményéhez. A festmény közgyűjteménybe kerülése óta – tehát az elmúlt 50 évben – nem szerepelt kiállításon és nem hagyta el a műtárgyraktárát.

A Halál Rómában Makoldi életművének egy olyan fázisában – az 1970-es évek elején – készült, amikor a művész a korábbi figurativitást elhagyva a nonfiguratív festészet felé fordult:

“Úgy akarom ábrázolni a világot, az engem körülvevő tárgyakat, ahogyan látom, s ez nem minden ponton találkozik a közízléssel. Én a nagy egészből kiszakítom a parányt, szinte mikroszkóp alá helyezem, s alakító sejteinek szövődménye, ritmusa jelenik meg a vásznon. Tagadom, hogy amit csinálok számító behódolás a nagyon divatos nonfigurativitásnak.”¹

A Makolditól származó idézet pontosan rögzíti azt a szemléletváltást, amely ezt a korszakot jellemzi. Nem trendkövetésként, hanem a valóság mélyebb rétegeinek megragadásaként értelmezi az absztrakciót – amely felfogás akár rokonítható Kállai Ernő elvont művészet-felfogásával is. A szöveg arra is rávilágít, hogy a nonfiguratív festészethez való kötődése nem pusztán formai

kísérlet, hanem szemléletmód és világmagyarázat: a látható jelenségek ábrázolása helyett a valóság belső működése kerül a fókuszába.

Makoldi Sándor egy 1973-ra datált szövegében ugyan csak saját művészi programját fogalmazza meg, amely azonban nem csupán életművének akkori helyzetére, hanem – bizonyos áthallások révén – a jelen felől vizsgálva is érvényes jelentéssel bír:

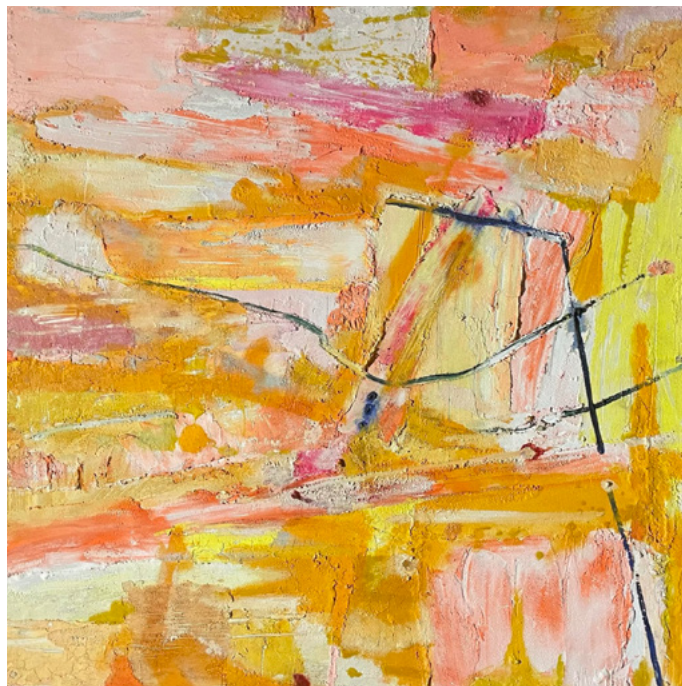
“Célom: lehetőségeimhez mérten mai létünk kifejezése. Nem volt még ember, ki megelőzte volna korát csak az emberek nem érik fel azt. Földünkön ma egyszerre több korszemlélet él. Ez az egyidejű többféleség a tér és az információk kitágulását és az egyénben való hirtelen összegződést is jelenti. Az egész világot érezzük egyszerre. Ha e sokszólamú időt egy egyenesre rendezzük, egyik része élőben mutatja a múltat, másik a legújabb jelenekeket. Mi hol vagyunk? Mekkora a szavunk? Nem lehet más célunk, mint az általunk átélt változásokat kifejezni. (Ezért hiszem, hogy a művészetek sohasem fognak elsovadni. Én ma dinamikusnak érzem a világot, tele feszültséggel. Ez az életérzés jön elő képeimen és az élményekben is ezek érdekelnek, izgatnak. Minden művészet forrása, a természet is új tartalmakkal telítődik ma. A teret, amit a dinamika, energia éltet, régen csak a Nap látványa törte át. Ma a reflektorok és egyéb erős fények öntereteket teremtenek, kilépnek a reneszánsz perspektívából. Ezek mozgása, sebessége az élmények többidejűségének kifejezését is szükségessé teszik. Ha őszinték akarunk lenni korunk realitásaihoz, törvényszerűen jutunk el az absztrakción keresztül a nonfiguralitásig. Ami nem a figuralitás tagadása, hanem az élmény sokrétűbb, igazabb kifejezése.

Nem őszinte ember, aki elítéli az újat, legfeljebb értetlen, sajnálatra méltó, hiszen életét sem érti, a múlt pedig elérhetetlen nosztalgia számára.”²

Makoldi festői gondolkodásában kitüntetett jelentőséggel bír a Nap motívuma, mint az életet fenntartó kozmikus energia forrása. A színt a fény által láthatóvá váló, Napból származó energiaként értelmezi, amely metafizikai jelentéssel is felruházódik. A Nap a lét alapfeltétele: fény, életető energia, míg hiánya sötétséget és halált eredményez.³ A Halál Rómában kompozíciójának és színeinek értelmezéséhez hasznos fogódzót adhat Vaszilij Kandinszkij festésetelméleti írásainak vizsgálata, amelyben azt fejti ki, hogy az absztrakt művészet képes segíteni abban, hogy túllássunk a látható világunk határain. Kandinszkij a forma és a szín, a spiritualitás és a hagyomány vizsgálatán keresztül tárja fel a művészet lélekre gyakorolt hatását, a színeket is spirituális erőkként értelmezi. Ennek segítségével feltárhatjuk, hogy miként válik Makoldinál a sárga a lét fényének, a vörös az életerő és dinamika hordozójává, míg a fekete az energiavesztés, a halál metaforájává.⁴ A fehéres-sárga színfoltok, a Nap fényéhez hasonló minőséget jeleníthetnek meg, amely az aktív, sugárzó energiával azonosítható. A sárga Kandinszkij szerint is pozitív,⁵ előretörő erő: a közelség, a dinamizmus, a kiáradás színe. A vörös, különösen annak világos árnyalata, a meleg, diadalszerű energia hordozója, az öröm és az erő kifejezője.⁶ A narancs pedig – a vörös és sárga határán – sugárzó és egészséges fényminőségként jelenik meg.⁷ Kandinszkij színelmélete spirituális-pszichológiai alapú, a színeket energetikai-spirituális jelenségként értelmezi, amelyek formai megfelelőikkel együtt képesek közvetlenül a lélekre hatni, s így önálló „belső nyelvként” működnek a művészetben.

Kandinszkij mellett Makoldi 1970-es évek eleji művészetében tetten érhető Johannes Itten színelméletének, valamint Paul Klee organikus geometriájának hatása is, miközben művészetpedagógiai vonatkozásban is kötődik a két mesterhez. Ittennél a színek öszeszmék, amelyek a fény által válnak láthatóvá. A fény ezáltal - Itten értelmezésében - a világ ősjelensége, amely a világ szellemét nyilatkoztatja ki a színekben.⁸

Kleenél a geometriai formák egy belső természeti logika alapján alakulnak. A Senecio című alkotásban, világosan megfigyelhető az a törekvés, hogy a kompozíció egyszerűségével és a játékos vonalvezetéssel visszatérjen egyfajta eredeti, tiszta vizuális nyelvhez. A festmény Klee művészetének alapelveit demonstrálja, amelyben az egyszerű grafikai elemeket a művész elméjéből származó energia hozza mozgásba.

Makoldi Sándor: Halál Rómában (1970-es évek eleje)

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a Halál Rómában című festmény végsőkéig absztraháló, erőteljes színekből felépített kompozíció, amely önállósult erővel bír, nem a látható világ másolata, hanem belső tartalmak, érzések, szellemi erők megjelenítése, ugyanakkor magában hordozza a valóság anyagi és energetikai komplexitását. Az a nonfiguratív festészeti hagyomány, amelyhez a Halál Rómában is köthető, spirituális eredetű, amelyben a művészet szakrális gyakorlatként működik: célja nem a formai reprezentáció, hanem az anyagi világ mögötti kozmikus rend érzékeltetése. A mimézis elhagyása ebben az értelemben visszatérés a világban működő szellemi rendhez.

¹ Népújság, 1971. május, 22. évf. 106. szám, Makoldi Sándor egri tárlata elé

² Makoldi Sándor festőművész (1973) - Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményének archívumában

³ Művészet, 1979, 20. évfolyam, 1-12. szám, 1979 / 1. szám Makoldi Sándor: A minőségek hierarchiája - avagy Csontváry és a forgatott perspektíva 1979, 18. oldal

⁴ Wassily Kandinsky: Concerning the Spiritual in Art, Penguin Classics UK, 2024, 70-71. oldal, "(...) black, it acquires a tone of mourning, a despair that is beyond human grief."

⁵ U.o., 71. o. "Yellow tends to a sense of urgency" és "a predominantly yellow painting always emanates a spiritual warmth"

⁶ U.o., 75. oldal. "A warm, light red (such as saturn red) has a certain resemblance to a mid-range yellow (and indeed it contains a good deal of yellow pigment), evoking the feeling of strength, energy, aspiration, determination, joy, and even pure triumph. Musically, it recalls the blast of the fanfare, with an overtone of tuba: strong, persistent and rather intrusive. In a mid-range tone like vermilion, red acquires an acute emotional quality: blazing with passion, it is a self-assured force that is not easily drowned out; it can however be extinguished by blue, like red hot iron plunged into water. This red cannot tolerate anything cold; it loses its sense of itself and with it its resonance."

⁷ U.o., 73. oldal "the active element of yellow combined with red = orange" és "When warm red is enhanced by its kindred yellow we have orange. This combination makes red's motion within itself start to shift towards yellow's radiating, eccentric motion, its tendency to seep into its surroundings. However, red, an integral component of orange, lends this colour an earnest touch, like someone convinced of his strength; it evokes a sense of the vigour of rude health."

⁸ Johannes Itten: A színek művészete - Tanulmányi kiadás - A szubjektív élmény és objektív megismerés mint a művészethez vezető utak, fordította: Karátson Gábor, 1978, Corvina, 10. oldal